

Evoluția politică în Bucovina

I. Starea la încorporare.

Prin tratatul din 7 Mai 1775, ținuturile moldovenești Cernăuți, Suceava, Cimpulungul moldovenesc și Cimpulungul rusesc fură încorporate Austriei, formînd o țară nouă, numită Bucovina.

Caracterul țării a fost românesc, limba romînă fiind limba oficială și cea mai răspîdită în țară. Populațiunea însă nu era curat romînă, ci amestecată. Toate știrile contemporane amintesc între locuitori pe lingă Romîni și Armeni, Jidovi, Țigani și Ruși. Numărul Armenilor, Jidovilor și al Țiganilor s'a constatat cu prilejul recensementului făcut de generalul Splény la anul 1776, aflîndu-se între 17601 de familii cu aproape 70000 de capete, 58 de familii armenești, 526 jidovești și 294 țigănești; raportul între Romîni și Ruși a rămas însă neconstatat, numărîndu-se țărani, fără a-i deosebi după limbă. Deosebirea aceasta fu trecută cu vederea în împărțirile generalilor Splény și Euzeuberg, amintind ele numai de Moldoveni, ceea ce a făcut a se crede, că în Bucovina pe timpul încorporării existau numai țărani romîni. În terminologia austriacă însă, termenul „Moldovean” nu are înțeles etnic, ci geografic. Austria oficială și astăzi nu distinge Cehi, Poloni etc., ci numai Bohemi, Moravi, Galicieni etc. Caracteristic este de exemplu, că rapoartele ministeriale vorbesc de o limbă bosniacă, parcă ar exista o națiune proprie bosniacă, pe cînd Bosniaci sînt sau Sirbi, sau Croați, sau Osmani.

Știri mai precise asupra raportului între Romîni și Ruși ne dă numai geometrul Budinszky, însărcinat de împăratul Iosif II cu descrierea țării, care la 1783 raportează că în Bucovina „se vorbește mai mult rusește, și că cam numai a patra parte vorbește romînește”. Relațiunea aceasta neîntemeiată pe date statistice și deci arbitrară, va fi de sigur exagerată. Fapt însă este, că întregul ținut al Cimpulungului rusesc, care formase odată o parte integrantă a Poloniei, era locuit de Ruși. Așisderea și populațiunea dintre Nistru și Prut, precum ne mărturisește Cantemir în „Descriptio Moldaviae”, era în mare parte rusească. Apoi se aflau în centrul și sudul Bucovinei mai multe colonii rusești, întemeiate

de mănăstirile dornice de brațe muncitoare, precum Liuzii Horecei și ai Hoimorului, Rușii Mănăstioarei, ai Plăvălarilor, ai Moldoviței și de pe Bou, etc. În urmă există și astăzi pe valea Siretului și a Sucevei pînă aproape de orașul Suceava un număr de sate rusești, constatate deja la încorporare. Că populațiunea lor nu se compune din Romîni rutenizați dovedește tipul, portul și numele lor rusesc, precum și faptul, că acest val rusesc își are continuarea sa și în România, unde nu poate fi vorbă de rutenizare. Existența acestor Ruși nu se poate explica altfel, de cît admițîndu-se continuitatea lor cu Rușii aflați în țară la descălicarea Moldovei și cu ceia aduși de Ștefan cel Mare, de cari pomenește cronicarul Urechie. Oricum, momentele amintite indică, că pe timpul încorporării elementul rus era deja foarte numeros în Bucovina.—

Conglomeratul de popoare, aflat în Bucovina, se compunea în privința socială din boieri, preoți și țărani. Recensementul de la anul 1776 a constatat 197 de familii boierești, 501 de familii preoțești, 554 de călugări și călugărițe și 14992 de familii țărănești.

Dintre boieri a rămas în țeară numai un singur boier adevărat, anume Balș. Ceilalți puțini, cari aveau moșii în Bucovina, locuiau la Iași. Restul familiilor numite boierești aparțineau clasei mazililor, lipsită de orice influență politică. Partea cea mai mare din ei era așezată în sate rusești.

Rolul principal îl juca clerul, care se compunea din mai mult de o mie de membri și stăpînea patru șeptimi ale teritoriului Bucovinei. El era incult, lacom și corupt. În fruntea lui se afla episcopul de Rădăuți, Dositeiu Herescul. Mănăstirile însă erau supuse Mitropolitului de la Iași.

Dintre țărani aveau proprietate numai cei din districtul Cîmpulungului moldovenesc, ceilalți erau clăcași și munciau pe moșiile boierești și mănăstirești. Clăcașii dearîndul erau neglijați, săraci și inculți.

Sistemul politic era cel absolutist. Domnul, încunjurat de divanul său, compus parte din Romîni și parte din Greci, administra țara cu ajutorul unor funcționari provinciali, în majoritate greci. Administrația era cît se poate de insuficientă și coruptă și nu avea alt scop, decît a scoate cît se poate de mulți bani din țară.

II. Era absolutismului.

Austria, ocupînd Bucovina din motive strategice, ca să-și asigure o comunicație mai comodă între Galiția și Transilvania, consideră în prima linie momentele militare. În cadrul lor, ea continuă a trata Bucovina ca obiect de exploatare financiară. Ea își dădu însă samă, că efectul exploatării acesteia trebuia să devie cu atît mai mare, cu cît creștea averea țării.

Spre a mări averea, administrația austriacă se îngriji mai întîi de

înmulțirea populațiunii, ca să dobândească brațele necesare pentru lucrarea pământurilor, în parte pustii. În acest scop, ea organizează o colonizare sistematică și întemeie în țară succesiv 27 de colonii germane, 5 maghiare, 3 lipovenesti și 3 slovace. Cu drag, ea ar fi adus și coloniști români din Moldova; dar încercările respective au rămas zădărnice, deoarece Românii nu numai că nu vroiau să imigreze din Moldova în Bucovina, ci din contra emigrău din Bucovina în Moldova. De colonii din Galiția și Transilvania nu amintesc actele arhivei de războiu, cari de altfel cuprind toate demersurile administrației militare. Guvernului nu-i conveneau nici chiar imigrările individuale din țările acestea. Căci propunând generalul Euzeuberg, să se oprească colonizarea oficială, de oarece populațiunea Bucovinei crește de la sine, consiliul de războiu din Viena îi obiectă, că sporul acesta nu urmează, decît pe socoteala Galiției și a Transilvaniei, micșorînd populațiunea, și așa rară, din țările acestea, din care cauză imigrarea ar trebui împiedecată. Totuși continuă mereu imigrarea spontană, îndeosebi din Galiția și în dimensiuni mai mici din Maramureș și Transilvania, mai ales în urma scutirii de recrutare, acordată Bucovinei pe 50 de ani de împăratul Iosif II. Afară de aceea, administrația germană, în lipsă de material băștinaș potrivit, aduse în țară o mulțime de funcționari, învățători, comercianți și meriași străini. Coloniștii și imigranții aceștia sporiră mereu numărul populațiunii bucovinene. Deja la 1786 se constatară 125.000 de locuitori, la 1798: 181.076, la 1807: 203.498, la 1827: 270.773, la 1837: 318.412 și la 1846: 370.673, rezultînd deci pentru șase decenii un spor de 197% în locul celui normal de cel mult 77%. Sporul acesta, cuprinzînd în cea mai mare parte străini, schimbă firește raportul dintre naționalitățile Bucovinei în defavoarea Romînilor.

El deveni și mai nefavorabil prin faptul, că maziile romîni, așezați între Ruși, uitară pe'necetîșorul limba rominească, și că în cler străbătura multe elemente rușești. În urmă limba oficială germană strîmtori tot mai mult uzul limbii romine. Rezultatul tuturor acestor procese a fost, că Bucovina în decursul erei absolutismului își pierdu succesiv caracterul expres romîn, pe care-l avuse pe timpul încorporării.—

Structura socială se schimbă numai întru atita, că se formă o clasă nouă, burgheză, compusă din funcționari, comercianți și meseriași, în majoritatea lor covîrșitoare străini. Pe de altă parte vechile clase, boerii, preoții și țărani se menținură.

Boerii profitară de regîmul austriac, dobîndind deja în 1786 drepturile dominicale, afară de jurisdicție și de încasarea birurilor, și cu ele și dreptul lucrativ de propinație, care le asigura venituri crescînde. Înșirarea lor în straturile Galiției îi făcu părtași la rămășițele de drepturi, pe cari le posedau încă staturile austriace.

Clerul fu reformat din temelie. Împăratul Iosif II desfăcu legătura lui cu Metropolia de la Iași, desființă mănăstirile, luă averile lor în ad-

ministrația statului și formă din ele fondul religios, care garantează preoților mireni mijloacele necesare de existență. Înființarea unei școli clericale, prefăcute la 1827 într-un propriu institut teologic, mijloci clerului o cultură mai înaltă.

Țăranii deveniră iobagi. Iobăgia puse capăt exploatarea colective, uzitate mai înainte, delimitând fiecărui țaran parcela menită pentru folosul său. Sistemul acesta, producând o legătură mai intimă între muncitor și parcelă, avu de urmare o cultivare mai intensivă a pământurilor țărănești. În urmă gospodăria model, introdusă pe moșiile fondului religios, îi îndemnă pe țărani la o muncă mai rațională.

În privința politică continuă sistemul absolutist. Totuși, cel puțin la început, se consideră întrucâtva și elementele autonome. Așa reforma clerului se făcu în înțelegere cu episcopul Herescu, iar în toate afacerile de organizare se ceru și votul boerului Balș. Poporul ca atare nu se mișca de fel. O amorțeală complectă domnia, ca și în toate celelalte provincii ale Austriei.

Administrația era la început militară. Bucovina forma o provincie proprie, administrată de un general ajutat de trei auditori și cincisprezece prefecti de ocol. La 1786 însă, ea, sub numirea de cerc cernăuțean, fu încorporată Galiției și supusă administrației civile a guvernului din Lemberg, exercitate de obicei de funcționari aduși din Vest. Spiritul administrației corespundea timpurilor respective. Oricum, administrația era cu mult superioară celei contemporane din Moldova, îngrijindu-se întrucâtva de binele public. Ea făcu șosele, încurajă cultura pământului, prășila vitelor și exploatarea minelor, regeneră comerțul, perfecționează meseriile, încercă crearea unei industrii, înființă treizeci și două de școli populare și un gimnaziu împreună cu un institut filozofic la Cernăuți și puse biserica pe o bază trainică.

III. Era constituțională.

Revoluția anului 1848 produse în Bucovina o mișcare puternică. Primul ei rezultat fu curentul național. Frații Hormuzaki și Aron Pumnul deșteptară conștiința Românișmului în boerimea aproape cu desăvârșire slavizată și în preoțimea infiltrată cu elemente rusești. A o deșteptă și în țărănime, nu era nevoie, pentru că țăranii în conservatismul tenace, propriu clasei lor, își păstrasera intactă limba și legea. Dovadă sînt datele recensămentului de la anul 1880, care pentru prima oară consideră naționalitatea și constată în Bucovina 190.005 Români. Numărului acestuia, presupunîndu-se o înmulțire naturală de 10% pe deceniu, pe cînd media înmulțirii acesteia se urcă abia la 7%, i-ar corespunde pe timpul încorporării o populație romînă de 71.000 de capete. În realitate însă întreaga populație a Bucovinei, în care pe lângă Armeni, Jidovi și Țigani se afla și un număr considerabil de Ruteni, nu ajungea cifra aceasta. Mamele romîne nenăscînd de două ori

pe an, iar numărul imigranților români din Transilvania și Maramureș fiind neînsemnat și în orice caz mai mic, decât acela al Rușilor aflați în țară, sporul abnorm al Românilor din Bucovina nu admite altă explicație, decât cea, că procesul romanizării Rușilor, constatată în Moldova de toți istoriografii, a continuat și în Bucovina. Într'adevăr există în jurul Sucevei mai multe sate, în care la încorporare locuiau Ruși, astăzi însă nu se mai vorbește de loc rusește, deși numele, tipul și portul locuitorilor este evident rusesc. Fără îndoială s'au rutenizat și elemente române, așezate în nordul Bucovinei în mijlocul Rușilor; dară pierderile respective, cauzate de forța împrejurărilor, s'au compensat cu vîrf prin asimilarea Rușilor din centrul și sudul Bucovinei. Asimilarea aceasta este meritul exclusiv al țărănimii române. Ea s'a dovedit deci și în Bucovina tot așa de rezistentă în privința națională, ca în România sau în Transilvania și a fost depozitara principală, ba în era absolutismului chiar unică, a Românisimului în Bucovina. Pe cînd boerimea și preoțimea, sau cu un cuvînt întreaga inteligență de atunci, nedestoinică și plecată puternicilor, își uitase limba și originea, țărănimea nu numai ținu morțiș la ea, ci cuceri încă terenuri noi.

Totuși ea astăzi e învinuită de indiferență națională. Contrastul între caracterul expres român al țării pe timpul încorporării și între amestecul babilonic la inaugurarea erei constituționale, dimpreună cu conștiința rea a inteligenței și cu lipsa de cunoștință a datelor relevante din era absolutismului, îngropate pînă nu de mult în arhivele din Viena, dădura naștere părerii greșite, că Români, și îndeosebi țărani români din Bucovina se rutenizează și se pierd. O literatură întreagă s'a scris asupra chestiei acesteia. Azi părerea aceasta a devenit dogmă, iar combaterea ei, ca și odinioară negarea latinității curate a limbii române, trece de sacrilegiu măcar că ficțiunea aceasta, ca și orice neadevăr, a cauzat nenumărate rele, sdruncinînd încrederea Românilor în puterea lor proprie și împingînd politica lor pe o cale de tot greșită. Chiar relele acestea reclamă imperios stîrpirea ei. Pentru atare scop ajung datele nede ale statisticele. Ele dovedesc în mod evident, că elementul român în Bucovina a rămas cel puțin intact și că structura națională continuă a fi, precum s'a dezvoltat prin dese colonizări și imigrări în decursul erei absolutismului.

Mai mult se schimbă structura socială. Boerimea română dobînd sub regimul constituțional o putere covîrșitoare, asigurîndu-i constituția colosale privilegii electorale; totodată ea însă dădu constant îndărăpt, pierzîndu-și moșiile, cari trecură în mîni armenesti și jidovești. Astăzi ea în curia proprietății mari abia reprezintă 40% din voturi. Procesul regresului ei continuă și mereu se apropie momentul, în care ea va fi scoasă cu totul din joc de alianța armano-jidovască. Atunci preponderența proprietății mari, favorabilă în trecut elementului român, va trebui să-i devie fatală.—

Preoțimea se consolidează mereu și ajunge la o treaptă a culturii,

care o pune în fruntea clerului din toate țările greco-orientale. Pe lângă ea, și în mare parte din sinul ei, se formă cu ajutorul universității înființate la Cernăuți o inteligență română, relativ numeroasă, compusă aproape de desăvârșire din funcționari și institutori.

Țăranilor, era constituțională le hărăzi libertatea și împroprietărirea. Prin ea, ei deveniră proprietari și stăpîni ai parcelelor lucrate de ei. Avantajul acesta însă își avu și relele sale. Căci, pe cînd pe timpul iobăgiei, paralel cu înmulțirea țăranilor, se înmulțiau și parcelele cedate lor de boer, întinderea pămînturilor țărănești rămînea pe viitor constantă. Țăranii se înmulțiau mereu, dară locurile lor defel. Consecvența faptului acestuia a fost, că pămînturile țărănești se îmbucătățiră și se îmbucătățesc mereu, încît astăzi 40 la sută din gospodari posedă mai puțin de jumătate de hectar. Firește că țărănimea întreagă sărăci tot mai tare și ajunse la sapă de lemn.

Schimbarea cea mai mare o îndură sistemul politic. Era constituțională redeva Bucovinei autonomia, prefăcînd-o din cerc galițian iarăși într-o provincie proprie. Expresiunea cea mai pregnantă a autonomiei fu dieta țării, înființată la 1861, prin care o mare parte a legislației și administrației trecu din minile fostului guvern absolutist în cele ale elementelor băștinașe.

În dietă, constituția rezervă 11 mandate din 31 proprietății mari. Celelalte 20 se împărțiră după caracterul cercurilor electorale între Romîni (6), Ruși (6) și Germani (8). Elementele acestea fiind dispartate din capul locului, proprietatea mare de la sine deveni pivotul pentru formarea unei majorități. Guvernul, avînd nevoie de o majoritate sigură, care să-i voteze proiectele sale de lege, se văzu deci silit, să apeleze la concursul proprietății mari, iar boerii romîni, stăpîni ai curiei acesteia sollicitară chiar sprijinul guvernului, de oarece dogma pretensei rutenizării îi făcea să creadă, că sunt prea slabi, spre a se apăra înșiși în contra Rușilor, și că din cauza aceasta nu pot izbui fără de ajutorul guvernului. Situația aceasta produsă la ambele părți interesate tendința de a se alia. Concursul guvernului, în teorie imparțial, nu se putea însă dobîndi pe temeiul unui program expres național. Din cauza aceasta, boierii renunțară la o politică națională pozitivă, se îndestulară cu momentul negativ, de a împiedeca, în cadrul competenței dietei, din răspuțeri progresul Rușilor, și se constituiră drept aceia nu într'un club romîn, ci într' unul conservator, format din proprietari mari. În schimb pentru moderațiunea aceasta, guvernul le garantă majoritatea în dietă, punîndu-le la dispoziție mandatele cercurilor rurale romîne, în care sub ingerința autorităților administrative se alegeau de țărani numai boeri sau aderenți ai boierilor. Dependența rezultată din modul acesta de alegere, slăbind și mai mult poziția boierilor, și așa considerată ca slabă de ei înșiși, paralisă orice acțiune națională. În chestiile naționale, guvernul deveni singurul arbitru, iar preponderența sa o întrebuiță, spre

a sprijini pe terenul administrației statului progresul Rușilor și a impede-
deca progresul Romînilor, ca astfel să restabilească echilibru, alterat
după părerea sa de majoritatea dietală. Dietei îi rămaseră numai afa-
cerile economice. În acestea precumpăneau precum nu putea fi altfel
cu privire la majoritatea boierească a dietei, interesele proprietății mari.
Toate legile votate în era aceasta au mai mult sau mai puțin pecetea
clasei proprietarilor mari. Așa legea domeniilor sustrase moșiile boie-
rești legăturilor comunale și scuti pe boieri de contribuirea la cheltue-
lile comunelor. Legea șoselelor aruncă cheltuelile pentru conservarea
comunicațiilor, prin instituția medievală a barierilor în prima linie în
sarcina mulțimii țărănești. Legea pentru desființarea propinației, pe
lingă că legitimează drepturile ce-și arogaseră în această privință boierii,
le asigură venituri grase pe socoteala consumatorilor țărani, și așa mai
departe. Puținele legi de interes general, precum cea pentru poliția
cîmpurilor și a apelor, pentru învățămîntul poporal, etc. fură votate nu-
mai din inițiativa și sub presiunea guvernului, rămaseră însă timp în-
delungat în mare parte pe hirtie, de oarece dieta nu acorda creditele
necesare pentru aplicarea lor conștiincioasă. Legi speciale în favoarea
țăranilor, precum pentru ameliorarea, arondarea și comasarea pămîntu-
rilor, pentru tocmelile agricole, pentru organizarea creditului țărănesc,
etc., care în celelalte țări se făcuse de mult, nu se votară de fel. De
mărirea pămînturilor țărănești prin cumpărarea și parcelarea moșiilor ce
se vindeau continuu de boerii romîni, nici nu era vorbă. Ele treceau
pe prețuri de nimic în minile Armenilor și Jidovilor, fără să se facă
nici cea mai mică încercare, de a le dobîndi pentru țărani. Tărănimea,
falpa țării, fu neglijată complect și slăbi tot mai mult, iar slăbiciunea
ei—țăranul romîn fiind depositarul Romînismului în Bucovina,—era iden-
tică cu slăbirea elementului romîn. Situația lui deveni cu atît mai pre-
cară, cu cît în decursul erei constituționale, progresaseră și se întări-
seră alit Rușii, cît și celelalte elemente din țară și începuseră a apăsa
tot mai greu asupra Romînilor.

Starea devenise insuportabilă.

Singura cale de mîntuire era, de a părăsi nefericitul conservatism,
așa numit, de a inaugura o sanătoasă politică națională și de a o în-
temeia pe puterile proprii ale poporului romîn din Bucovina.—Forța
necesară pentru transformarea aceasta nu o putea da nici boerimea con-
sumată prin politica ei conservativă și amenințată în tabăra ei proprie,
nici inteligența dependentă (și în total minusculă care formează abea
1 la sută din alegători) ci numai masa țăranilor. Trebuia deci pus în
picioare țăranul. Singurul lui mijloc de a se afirma, politicește, era
buletinul său de vot. Era deci de neapărată trebuință, de a-i asigura
votul liber, înlăturîndu-se pe de o parte ingerința guvernului, înlesnită
prin alegerea indirectă și publică,—pe de altă parte stăpînirea cămăta-
rilor, bazată pe banii dați cu împrumut. Drept aceea curentul nou cul-
mina în postulatele reformei electorale și al băncii țării, Postulatele

acestea fură adresate mai întâi majorității dietii, formate din boerimea și inteligența română, făcându-se astfel încercarea a le îndeplini cu binele. Ambele clase le-au refuzat, de oarece îndeplinirea lor era identică cu trecerea puterii în mâinile țărănești, și nimeni nu dă de bună voie puterea din mână. N'a rămas deci, decât îndeplinirea cu sila prin luptă. Atare luptă s'a dat cu prilejul alegerilor generale din anul 1904. Ea s'a terminat cu izbînda completă a curentului țărănesc.

Sub impresia rezultatului alegerilor, boerimea și inteligența admiseră reformele cerute. În deplină înțelegere, dieta anului 1904 reformă legea electorală în sensul votului liber, votă banca țării, desființă domeniile, barierele și propinația și deschise nouă izvoare financiare pentru alimentarea mai intensivă a învățămîntului rural. Prin legile acestea înlăturîndu-se toate diferențele, lupta și desbinarea încetară și toate clasele romîne se uniră într'un singur partid național.

Banca este deja înființată. Chiar în anul prim al activității sale, ea, parte direct, parte indirect, prin casele cooperative, alimentate de ea, a scăpat din minile cămătarilor particulari mai pe toți țărani romîni și a făcut cu pulînță a se cumpăra și împărți între țărani moșiile situate în Bucovina ale patriarhului de la Ierusalim și moșia Hatna scoasă la mezat. Celelalte legi încă nu sînt promulgate, sancționarea lor trîgîndu-se din cauza mecanismului greoi al aparatului biurocratic. Nu încapă însă îndoială, că se vor sancționa în curînd. Sancționîndu-se ele, încalcă țăranul și devine stăpîn pe soarta sa. Emanciparea țăranului romîn, stîlpului celui mai puternic al Romînismului, iată rostul ultimelor lupte intestinale și ultima fază în evoluția politică din Bucovina.

Aurel Onciul.